

LUNDS
UNIVERSITET

Människorättsperspektivet i dödshjälpsdebatten

Hur används mänskliga rättigheter i argumentationen för och
emot dödshjälp?

Petra Sjunnesson

Mänskliga Rättigheter
Vårterminen 2009
Handledare: Dan-Erik Andersson

Abstract

Euthanasia is a much controversial matter, especially the part of euthanasia that is called mercy killing. In Sweden so called passive euthanasia is the only form of euthanasia that is not against the law.¹ The question about whether or not other types of euthanasia should be allowed has since the 1990's created an animated debate involving a lot of people with different types of views, such as medical, legal, philosophical, religious, ethical, moral etc. Though in this essay we will only concentrate on how the human rights perspective is being used by the different sides in the ongoing debate in Sweden about euthanasia. This will be done by first looking into the concept of human rights to get a better overall understanding of what human rights really are. After this the essay will examine the use of human rights explicit in the debate as well as the use of human rights implicit. The conclusion purposes that human rights, in an explicit way, is not very common at all as an argument in the debate on euthanasia. In an implicit way though, human rights is much more occurring. It is being expressed through arguments about the individual's right to self-determination. As individuals we should be able to decide for ourselves about our life, and the decisions we want to make. The right to a worthy death is also spoken about, as well as every human beings right to death.

¹ Svenska Dagbladet, *Fakta och argument om dödshjälp*, http://www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_379482.svd. Senast besökt 2009-06-12

Innehållsförteckning

Abstract	1
Innehållsförteckning.....	2
Ordförklaringar.....	3
1 Inledning.....	4
1.1 Frågeställning.....	4
1.3 Teori.....	5
1.4 Metod.....	7
2 Debatten	9
3 Mänskliga rättigheter	11
3.1 FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.....	11
3.2 Mänsklig värdighet	14
4 Explicita rättigheter.....	17
4.1 Rätten till liv.....	17
5 Implicita rättigheter.....	19
5.1 Autonomiprincipen.....	19
5.2 Rätten till ett värdigt livsslut.....	21
5.3 Rätten till död.....	25
6 Slutsats och diskussion	28
7 Referenser.....	32

Ordförklaringar

Eutanasi: Även kallat dödshjälp, kommer från det grekiska ordet euthanasia vars ursprungsbetydelse "en lugn död som inte föregås av smärta, ångest eller annan plåga".² Idag används begreppet när man talar om att någon som vårdar en svårt och obotligt sjuk patient utför olika åtgärder med avsikten att påskynda personens död.³ Dessa olika åtgärder brukar delas upp i tre olika former.

Läkarassisterad dödshjälp: Aktiv dödshjälp, betyder att en läkare aktivt och avsiktligt avslutar en patients liv med hjälp av läkemedel, exempelvis höga doser av morfin, med avsikten att minska patientens lidande och åstadkomma en snabb och skonsam död. Enligt Nilstun och Wretmark omfattar begreppet läkarassisterad dödshjälp en dödshjälp som sker antingen på patientens uttryckliga begäran eller dödshjälp där en sådan begäran inte framförts pga. att patienten inte kunnat göra detta då denne inte varit vid medvetande till följd av sjukdom. Vad som är viktigt här är att det finns trovärdiga belegg för patientens samtycke till handlingen. Dödshjälpen sker alltså inte mot patientens vilja, men det sker utan patientens uttryckliga samtycke.⁴

Läkarassisterat självmord: Sker då en läkare förser patienten med en dos läkemedel stark nog för att ta dennes liv. Vad som är framträdande här är dock att patienten själv måste utföra den dödande handlingen, här är det alltså patienten själv som avslutar sitt liv.⁵

Passiv dödshjälp: Innebär att en persons liv förkortas genom att läkaren avstår från eller avbryter behandling som kan hjälpa till att hålla personen vid liv.

Palliativ vård: Behandling som är helt inriktad på att lindra symptom istället för att bota. En mer begränsad form av begreppet är symptomlindrande behandling vid svår obotlig sjukdom eller vid livets slutskede.⁶

² Nationalencyklopedin, *Eutanasi*, <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/eutanasi>. Senast besökt 2009-05-14

³ Ibid.

⁴ Westrin, Nilstun: 2005, *Inledning i Att få hjälp att dö* s. 17

⁵ Westrin, Nilstun: 2005, *Inledning i Att få hjälp att dö* s. 18

⁶ Nationalencyklopedin, *Palliativ vård*, <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/kort/palliativ-v%C3%A5rd>. Senast besökt 2009-08-03

1 Inledning

I Sverige idag är den enda form av dödshjälp som är tillåten enligt lag s.k. passiv dödshjälp där handlandet inte är aktivt från läkarens sida utan där man avbryter eller avstår från viss behandling. Döden är något som förutsätts men det är inget som skall eftersträvas.⁷ Ovanstående form tillsammans med läkarassisterad dödshjälp och läkarassisterat självmord utgör grunden för den debatt som pågår kring dödshjälp. I debatten finner man människor med skilda åldrar, kön, kultur etc. eftersom alla på något vis kan relatera till ämnet och sätta sig in i rollen som antingen patient, anhörig eller sjukvårdare. Detta gör att debatten består av ett flertal olika perspektiv. Då den består av argument som utgår från bl.a. medicin-etiska, moraliska, religiösa och juridiska aspekter gör det debatten till väldigt svår och komplex. Därför kommer uppsatsen att inrikta sig på endast ett perspektiv, ett perspektiv som inte är ett av de mest framträdande inom debatten, nämligen människorättsperspektivet.

1.1 Frågeställning

Aktiv dödshjälp har sedan mitten av 1980-talet, då ämnet började uppmärksammas mer, varit väldigt omdiskuterat och laddat och ett ämne som berör alla människor. Åsikter och uppfattningar kring ämnet kan delas in i kategorierna för och emot en legalisering av dödshjälp. Då frågan berör så många människor betyder att det finns många olika argument utifrån en rad olika aspekter att ta hänsyn till i debatten.⁸ Det talas ofta om juridiska, praktiska, religiösa och historiska aspekter i debatten men hur är det med den mänskliga rättighetsaspekten?

Målet med min uppsats är att ta reda på hur man i debatten om dödshjälp använder sig av mänskliga rättigheter. Hur används mänskliga rättigheter i de olika sidornas argument? För att besvara denna fråga kommer jag att diskutera ett antal olika underfrågor.

Först kommer jag att granska begreppet mänskliga rättigheter. Efter det kommer förekomsten av explicita rättigheter i dödshjälpsdebatten undersökas samt förekomsten av implicita rättigheter.

⁷ Svenska Dagbladet, *Fakta och argument om dödshjälp*, http://www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_379482.svd. Senast besökt 2009-05-29

⁸ Nilstun, Löfmark, *Dödshjälpsdebatten i Sverige i Att få hjälp att dö*, 2005, s. 109

1.2 Teori

Hans Ingvar Roth är docent i etik och nyutsedd professor i mänskliga rättigheter. Roth har tidigare arbetat som Human Rights Officer för OSCE i Bosnien och även intresserat sig för minoritetspolitik och etiska frågor kring det mångkulturella samhället, vilket har resulterat i ett antal litteraturverk.⁹ Roths tidigare erfarenheter och kunskap kring mänskliga rättigheter gör honom intressant för min frågeställning. För att få en bättre förståelse av mänskliga rättigheter som begrepp, och vad mänskliga rättigheter är, har jag tagit intryck av hans bok *Vad är mänskliga rättigheter*. I försöket att tolka vad mänskliga rättigheter är lyfter Roth fram FN:s allmänna förklaring och de rättighetsanspråk som går att återfinna där. Roth lyfter även fram betydelsen av begreppet mänsklig värdighet för förståelsen av mänskliga rättigheter.¹⁰

Teorier och litteratur kring människorättsperspektivet explicit i dödshjälpsdebatten har varit svårt att knyta an till då det varit problematiskt att finna redan existerande litteratur om detta. I den utsträckning det är behandlat talar man främst om artikel 3, rätten till liv, i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Det som jag ändå har funnit om explicita rättigheter i dödshjälpsdebatten är skrivet av Folkpartiet och De Handikappades Riksförbund. Båda hänvisar uttryckligen till de mänskliga rättigheterna i sin argumentation emot dödshjälp. De menar att en legalisering av dödshjälp strider mot artikel 3 FN:s deklaration. Sjukvården skall ägna sig åt att rädda liv och inte ta liv menar de. De talar även om hur en legalisering av dödshjälp skulle hota människovärdet.¹¹

När det kommer till mänskliga rättigheter implicit har jag bl.a. tagit intryck av argument kring autonomiprincipen. Detta har gjorts med hjälp av P.C Jersild och hans bidrag till boken *E utansi –en debattskrift*. Jersild är utbildad läkare men även en känd svensk författare. Han har tidigare skrivit om dödshjälp, bl.a. i sin bok *En gammal kärlek*, och är genom sina erfarenheter från läkaryrket och sina personliga åsikter en kunnig debattör och skribent i frågan om dödshjälp.¹² Jersild talar om självbestämmanderätten som den mest betydelsefulla rättigheten för

⁹ Officersförbundet, *Spegeln borde visa en mångkulturell försvarsmakt*, http://www.officersforbundet.se/medlemsinformation/respekt/OT_1-06.pdf, Senast besökt 2009-08-11

¹⁰ Roth: 2007, *Vad är mänskliga rättigheter*, s. 139

¹¹ Folkpartiet, *Dödshjälp*, http://www.folkpartiet.se/FPTemplates/ListPage_32386.aspx. Senast besökt 2009-07-14

¹² UR, *Samtal med*, <http://www.ur.se/samtalmed/templates/ProgramPage.aspx?id=11237>, Senast besökt 2009-08-11

människan. Då varje människa garanteras rätten till liv måste det också innebära att man själv har rätt att bestämma över detta liv, menar Jersild.

Även Socialstyrelsens förre chefsjurist, Manólis Nymark, talar om autonomiprincipen och hur denna bör påverka en legalisering av dödshjälp. Nymark menar att tidigare argument om självbestämmanderätt gällande fria aborter, som är accepterat i Sverige idag, är snarlika de argument som återfinns i dödshjälpsdebatten. Så varför skulle då fri abort accepteras men inte dödshjälp.¹³

Teorier om mänsklig värdighet som grund för en legalisering av dödshjälp diskuteras även i uppsatsen. Bl.a. talar Torbjörn Tännsjö, professor i praktisk filosofi och affilierad professor i medicinsk etik, om detta. Han menar att det tillstånd som dödsjuka kan tvingas befinna sig i är mycket ovärdigt. Att ligga sängbunden och plågas av svåra smärtor är ett ytterst ovärdigt sätt att avsluta sitt liv på. Tillgång till medel som kunde hjälpt en att avsluta sitt liv hade varit mycket mer värdigt. Tännsjö har ett omfattande författarskap i moralfilosofi, politisk filosofi och medicinsk etik, som publicerats både i vårt eget land och internationellt vilket gör hans teorier intressanta för uppsatsen. Han är även välkänd i den svenska offentliga debatten kring frågor inom samma ämnen. Han har skrivit två böcker som berör uppsatsämnet, *Du skall understundom dräpa*, som används i uppsatsen, och *Döden är förhandlingsbar*. Inlägg på olika debattsidor tas även upp som stärker denna teori.¹⁴

Tankar om rätten till död diskuteras även som anledning för att ge dödshjälp. Detta diskuteras ofta i förhållande till den kristna uppfattningen om meningen med livet. Daniel Brattgård, docent i etik, talar om den bibliska uppfattningen om livet som en gåva från Gud. Hur livet inte ses som en rättighet tillhörande människan för hennes eget "förfogande" utan livet går istället ut på att förverkliga Guds avbild.¹⁵ Dödshjälp anses vara ett laddat och känsligt ämne, speciellt i de frågor där religion är inblandad, men Göran Lambertz, justitiekansler, ryggar inte undan för detta och har tidigare uppmärksammats för sin syn på yttrandefriheten och religionsfriheten. Lambertz menar att religionen inte bör ha sådant inflytande som den har i dödshjälpsfrågan och hur människan själv bör avgöra när hon väljer att avsluta sitt liv. Religionsfriheten riskeras, menar han, om den skall fatta sådana viktiga beslut åt människor som inte är troende.¹⁶

¹³ Svenska Dagbladet, *Dödshjälp, inte synd, käre biskop*, http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/artikel_2085445.svd. Senast besökt 2009-07-13

¹⁴ Stockholms Filosofiska Institution, *Personal*, <http://people.su.se/~tanms/>, Senast besökt 2009-08-11

¹⁵ Brattgård, Helge, *Döden -en livsfråga? i E utansi -en debattskrift*, 1992, s. 69

¹⁶ Göteborgsposten, *Gör inte dödshjälp till en fråga om synd*, <http://www.gt.se/debatt/1.1405937/gor-inte-dodshjalp-till-fraga-om-synd>. Senast besökt 2009-06-24

1.3 Metod

I processen att få svar på min uppsatsfråga har jag använt mig av material bestående av främst primärkällor genom att analysera den argumentation som pågår kring dödshjälp. Framförallt genom att studera inlägg på olika debattsidor.

Uppsatsen går ut på att ta reda på hur mänskliga rättigheter används i dödshjälpsdebatten. Därför går det första avsnittet ut på att få en bättre uppfattning om begreppet mänskliga rättigheter och vad mänskliga rättigheter är, för de flesta MR-aktivister. Detta har jag gjort med hjälp av Hans Ingvar Roths bok *Vad är mänskliga rättigheter*. Bl.a. har jag diskuterat FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna då det anses vara ett mycket betydelsefullt dokument för människorättsaktivism världen över och som länge anses spela en viktig roll i förklaringen av idén mänskliga rättigheter. Begreppet mänsklig värdighet har även diskuterats med hjälp av Roths bok, då respekten för den mänskliga värdigheten anses vara den mest tongivande rättfärdigande grund för de olika rättighetsanspråk inom MR-aktivismen.¹⁷ Roth själv deltar inte i själva debatten om dödshjälp utan hans teorier om mänskliga rättigheter används alltså som en referenspunkt för vad ett MR-perspektivet är.

För att göra min fråga mer lätthanterlig bröt jag ner den i hur mänskliga rättigheter används i dödshjälpsdebatten *explicit* respektive *implicit*. Att förstå den explicita användningen av mänskliga rättigheter, då författare och skribenter uttryckligen hänvisar till de mänskliga rättigheterna genom div. artiklar eller konventioner, var något komplicerat då litteraturen kring detta var mycket begränsad. Det jag fick fram fann jag på Folkpartiets hemsida samt DHR:s hemsida. Båda rörelserna hänvisade till rätten till liv.

För att komma fram till den implicita användningen av mänskliga rättigheter i dödshjälpsdebatten har jag studerat begrepp som autonomiprincipen. Förespråkare för dödshjälp, som Jersild och Nymark, hävdar människans rätt till att själv bestämma över sitt eget liv och fatta sina egna beslut. Jag har även studerat argumentet rätten till en värdig död, vilket har gjorts med hjälp av bl.a. Tännsjö. Tomas Lerner och Gunnar Hagberg, överläkare, har båda skrivit på olika debattsidor om situationer som patienter befunnit sig i som varit mycket ovärdiga och inhumana. Respekt för den mänskliga värdigheten har bl.a. diskuterats i detta argument. Till sist har jag även granskat argumentet rätten till död, där återigen självbestämmanderätten har tagits upp något som

¹⁷ Roth: 2007, *Vad är mänskliga rättigheter*, s. 139

Lisa Magnusson skriver om i ett debattinlägg på Aftonbladet. Hon menar att man själv bestämmer ifall man vill avsluta sitt liv och när. Att själv ha rätt att bestämma när man vill avsluta sitt liv diskuteras även i samband med den bibliska uppfattningen om livet, vilken redogörs av Brattgård. Som svar på denna uppfattning argumenterar Lambertz för religionsfriheten och hur religionen inte bör kunna påverka beslut av sådan betydelse.

När jag diskuterat de tre ovanstående begreppen för implicita rättigheter har jag även använt mig mycket av olika debattinlägg på olika sidor som DN, SvD, Aftonbladet etc. för att komma åt den offentliga debatten. Eftersom uppsatsen handlar om hur mänskliga rättigheter används i dödshjälpsdebatten ville jag vara säker på att det var debatten jag kom åt och inte något yrkesmässigt samtal mellan professorer och vetenskapsmän.

2 Debatten

Ordet dödshjälp har funnits i det svenska språket sedan 1940-talet, då man fastställde begreppets innebörd som "medvetet påskyndande av annan persons död (vid hopplös sjukdom)".¹⁸ Argument för aktiv dödshjälp har inte förrän senare uppmärksammats och förts fram, däremot har motsidan sedan långt tillbaka gett uttryck för sina åsikter, som t.ex. den hippokratiska eden är ett exempel på. Början på en "riktig" svensk debatt med två tydliga sidor kan man säga tog fart först i slutet av 80-talet då fler och fler argument för dödshjälp lyfts fram och tydliggjorts.

I Läkartidningen, svensk tidsskrift sedan 1904 som skriver och informerar om medicinska och fackliga frågor, började artiklar som innehöll ställningstagande för aktiv dödshjälp dyka upp under 1990-talet vilket gav upphov till debatt. 1992 gav Socialdepartementets enhet Statens Medicinsk-etiska Råd (SMER) ut boken Eutanasi -en debattskrift, en bok där författare med för- eller mot argument fick presentera sina ställningstaganden.

Regeringen har även gett Socialstyrelsen olika utredningsuppdrag som berört eutanasi och palliativ vård. År 1997 tillsatte regeringen en parlamentarisk kommitté vars uppgift var att ge förslag på hur livskvalitén kan förbättras för sjuka eller döende, *Vård i livets slutskede*, 2000. Delbetänkandet publicerades 2000, *Döden angår oss alla -värdig vård vid livets slut*, och slutbetänkandet publicerades 2006 där regeringens syn på vården i livets slutskede presenteras.¹⁹ Dessa publikationer har bl.a. givit upphov till vidare debatt som går att finna hos DN, SvD, Läkartidningen, Rätten till en värdig död etc.

Olika rättsfall som rört dödshjälp har även bidragit till en ökad debatt i ämnet. Inte minst nu sedan det uppmärksammade fallet med barnläkaren på Astrid Lindgrens barnsjukhus i början av 2008.²⁰ Det finns även en mängd böcker av olika författare som argumenterar för sina ståndpunkter i ämnet. Framträdande debattörer under 1990-talet, och även idag, inom den svenska debatten om dödshjälp är bl.a. Torbjörn Tännsjö, PC Jersild, Göran Hermerén, vilka alla

¹⁸ Nilstun, Löfmark, *Dödshjälpsdebatten i Sverige i Att få hjälp att dö*, 2005, s. 109

¹⁹ Regeringens skrivelse, *Vård i livets slutskede*, <http://regeringen.se/content/1/c6/04/55/31/823e7b77.pdf>. Senast besökt 2009-05-16

²⁰ Jinge.se, *Dråp, mord eller dödshjälpsdebatt*, <http://jinge.se/mediekritik/drap-mord-eller-dodshjalpsdebatt.htm>. Senast besökt 2009-08-05

förespråkar aktiv dödshjälp. På motståndarsidan kan man finna bl.a. Erwin Biscofberger, Johan Frostegård och Helge Brattgård.²¹

Vad är det man brukar argumentera för då på de olika sidorna i debatten? På mot-sidan framförs ofta moraliska, juridiska och religiösa argument samt risken för ett sluttande plan, missbruk, fel diagnos etc. På för-sidan betonar man bl.a. barmhärtighet, människans rätt att själv bestämma över sitt liv. De olika religiösa, etiska och moraliska aspekter som återfinns i debatten gör onekligen dödshjälp till ett laddat ämne, och enligt vissa har detta gjort att ämnet tabubelagts något och hämmat diskussionen. Ragnar Toss var den första svenska läkaren som från 1974 och framåt skrev ett antal olika inlägg för dödshjälp vilket senare resulterade i att han förlorade sin legitimation. Dock skedde detta för över trettio år sedan men även idag är dödshjälp en kontroversiell fråga. Inom politiken har motioner gällande legalisering har i samtliga fall avslagits. Det finns inget svenskt parti som idag driver frågan om dödshjälp.²² Vid statens offentliga utredning *Döden angår oss alla- Värdig vård vid livets slutskede* som publicerades januari 2001 var kommitténs uppgift att komma med förslag om god vård vid livets slutskede, dock fick kommittén som direktiv att inte ta upp eutanasi.²³

²¹ Nilstun, Löfmark, *Dödshjälpsdebatten i Sverige i Att får hjälp att dö*, 2005, s. 114

²² Kvällsposten, *Stort stöd för dödshjälp*, <http://www.kvp.se/nyheter/1.1633108/stort-stod-for-dodshjalp>. Senast besökt 2009-08-01

²³ Regeringskansliet, *Döden angår oss alla –Värdig vård vid livets slut*, <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/2782>. Senast besökt 2009-08-05

3 Mänskliga rättigheter

I följande avsnitt kommer mänskliga rättigheter att diskuteras. Detta kommer att göras med hjälp av Hans Ingvar Roths bok *Vad är mänskliga rättigheter*. Roth är docent i etik och professor i mänskliga rättigheter. Mänskliga rättigheter kommer främst att diskuteras utifrån FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och utifrån den västerländska idéhistorien. Roth själv deltar inte i själva debatten om dödshjälp utan syftet är att ge en slags bakgrund till och överblick över vad majoriteten av MR-aktivister och MR-aktivism världen över menar när det talas om mänskliga rättigheter.

3.1 FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna

FN:s allmänna förklaring är ett ytterst betydelsefullt dokument för rättighetsaktivism världen över och har alltid spelat en central roll i förklaringen av idén kring vad mänskliga rättigheter är. Deklarationen skrevs i samband med andra världskrigets slut och FN:s tillkomst, en tid då värnandet om de mänskliga rättigheterna var högt prioriterat. Vid skapandet av deklarationstexten deltog folk från världen över med skilda kulturer, etiska traditioner, filosofiska bildningar etc. för att kunna återspegla den globala åsiktspluralismen gällande mänskliga rättigheter och finna de gemensamma nämnarna.²⁴

Deklaration har fungerat som en utlösare och en inspirationskälla till mer tydliga juridiskt bindande former av skydd för de mänskliga rättigheterna såsom olika deklarations- och konventionstexter.²⁵ Deklarationens betydelse består bl.a. av att den innehåller de rättighetsanspråk som oftast förekommer i politiska och etiska debatter och som klassificerats som mänskliga rättigheter. Deklarationens bredd och omfång i form av de civila och politiska rättigheterna, men även de sociala och ekonomiska gör att fler kan ansluta sig till deklarationens förklaring av begreppet mänskliga rättigheter. Att deklarationen riktar sig till alla folk och nationer i form av en gemensam norm som syftar till att alla människor och samhällsorgan skall gynna respekten för de mänskliga rättigheterna gör att dess målgrupp är väldigt bred.

De rättighetsprinciper som återfinns i FN:s deklaration anses ofta av många kunna besvara frågan "vad är mänskliga rättigheter?" Artikel 3 -envar har rätt till liv, frihet, och

²⁴ Roth: 2007, *Vad är mänskliga rättigheter*, s. 50

²⁵ Roth: 2007, s. 30

personlig säkerhet, eller artikel 5 -ingen må utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, brukar ofta representera typiska rättighetsprinciper.

Tolkningen av rättighetsprinciperna kan dock kompliceras om man låter sig gå djupare in i en etisk och filosofisk diskussion kring mänskliga rättigheter. Här måste man ta hänsyn till argument som bottnar i skilda människosyner och etiska utgångspunkter m.m.²⁶ Men trots filosofers, diplomaters, juristers staters etc. olika åsiktsskillnader gällande rättighetsprincipernas innehåll, betydelse, rättfärdigande osv. menar Roth att de flesta diskussioner idag kring mänskliga rättigheter utgår från deklarationens första artikel som lyder: *"Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De är utrustade med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap"*.²⁷ Denna artikel tillhandahåller de begreppsliga beståndsdelar som behövs för att få fram ett rimligt och möjligt svar på frågan om vad mänskliga rättigheter är, nämligen rättigheter människan erhåller just för att de är människor och där hennes förnuft, samvete och möjligheter till ett värdigt liv på många sätt representerar vad det innebär att vara människa.²⁸

Deklarationens två första artiklar fungerar som en grundstomme för de flesta politiska och akademiska diskussioner kring mänskliga rättigheter och betraktas som en global värdegemenskap. Dessutom anses de utgöra ramen för de rättighetsprinciper som följer i deklarationen. Artikel 2 lyder *"Envar är berättigad till alla de fri- och rättigheter, som uttalas i denna förklaring, utan åtskillnad av något slag, såsom hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt"*.²⁹

Dessa första artiklar är av stor betydelse då de tar upp flera av de framträdande rättighetsanspråk som har förknippats med mänskliga rättigheter i den moderna etiska debatten, nämligen likhetsidealet, det egalitära idealet (vilket innebär människors grundläggande likhet gällande människovärde och rättigheter), det universella anspråket (likhet för alla människor) och idén om att människor är begåvade med förnuft och samvete som rättfärdigande för de jämlika och universella rättighetsanspråken.³⁰

Hur mänskliga rättigheter skall tolkas är en mycket kritisk fråga. Denna problemställning i samband med FN:s allmänna deklaration resulterar i ett antal speciella utgångspunkter inom de politiska, akademiska och rättsliga diskussionerna. Genom att granska

²⁶ Roth: 2007, *Vad är mänskliga rättigheter*, s. 33

²⁷ Roth: 2007, s. 35

²⁸ Ibid.

²⁹ Roth: 2007, s. 65

³⁰ Ibid.

dessa kan man möjligen få en klarare kontur av begreppet mänskliga rättigheter, menar Roth.³¹

De flesta mänskliga rättighetsutsagor brukar bestå av samma form, nämligen: "A har rätt till X gentemot B på grund av Y och med hjälp av Z".³² A står för det mesta för enskilda människor, men det kan även inbegripa mänskligheten som helhet när det gäller bl.a. global säkerhet och fred, klimatfrågor eller rätten till självbestämmande. B beskrivs ofta som stater dock har man med tiden breddat denna syn och börjat inkludera även företag, internationella organisationer, enskilda individer etc. Z står för frågor kring de olika medlen eller metoderna för att garantera förverkligandet av de olika rättighetsanspråken såsom internationella deklara- tions- och konventionstexter, internationella domstolar, satsningar på spridningen av en MR- kultur inom utbildningsväsendet samt i hela det civila samhället etc.³³

Frågan kring kategori X, själva innehållet i de mänskliga rättighetsprinciperna, är väldigt komplex och omtvistad. Den minimalistiska tanken kring denna kategori brukar bl.a. bestå av rätten att inte blir torterad eller fysisk kränkt men om man vidgar perspektivet blir frågan mer komplicerad. Vanligtvis utgår man ifrån att en anknytning till människans vitala behov, förmåga och intressen är en del av rättigheternas innehåll.³⁴

Uppfattningen kring kategori Y, grunderna till -eller funktionerna av- de mänskliga rättigheterna, utgår oftast från att mänskliga rättigheter betraktas som garantier för att förhindra maktmissbruk från statens och regeringens sida. Men speciellt har minoritetsgrupper varit centrala för de mänskliga rättigheternas grunder, att behärska och styra majoritetens makt och inflytande över dem.³⁵ En teori är att mänskliga rättigheter är till för att skydda människans grundläggande behov på ett mer konstruktivt sätt än tidigare metoder och strategier. Människan har kanske tvingats stjäla, tigga eller brukat våld för att tillfredställa sina vitala behov, mänskliga rättigheter skulle alltså leda till mer konstruktiva metoder för att uppfylla dessa behov och intressen med mål att den mänskliga värdigheten skall respekteras. Mer djupliggande teorier kring grunderna till mänskliga rättigheter har diskuterats i termer av rättigheter som grundas i naturlig lag med hänvisning till respekten inför människans rationalitet eller autonomi, en annan teori är att man hänvisar till Guds vilja, hur människan är Guds skapelse och därför förtjänar en speciell respekt.

³¹ Roth: 2007, s. 129

³² Roth: 2007, s. 130

³³ Roth: 2007, s. 131

³⁴ Roth: 2007, s. 133

³⁵ Roth: 2007, s. 135

3.2 Människlig värdighet

Den mest framstående teorin i diskussioner kring olika rättfärdigande grunder för de olika rättighetsanspråken inom MR-aktivismen är respekten för den mänskliga värdigheten. Denna rättfärdigande grund går även hand i hand med de rättigheter som belyses i internationella konventioner och deklARATIONER, men framförallt med FN:s allmänna deklARATION.³⁶

Det finns olika teorier om vad mänsklig värdighet är. Medeltidsfilosofen Pico della Mirandas teori om det mänskliga värdighetsbegreppet handlar om hur människan skall kunna skapa sin egen livsform och kunna utvecklas. Denna teori har inspirerat andra filosofiska tänkare i deras syn på människans existens och värdighet. Ett exempel på detta är hur människan tillskrivits en förmåga till självbestämmande.³⁷ Upplysningsfilosofen Immanuel Kants idé om den mänskliga värdigheten beskriver människan som ett rationellt och autonomt subjekt. Grundläggande tanke- och handlingsfriheter samt den personliga integriteten är även centralt. Joel Feinberg, amerikansk socialfilosof, ser respekten för den mänskliga värdigheten som en förutsättning för människans mänskliga rättigheter, att som människa själv kunna forma sin personlighet och ha möjligheten att leva sitt liv som man behagar utan hot eller tvång. Denna formulering har varit ledande på många håll i världen för MR-aktivismen.³⁸ För den amerikanske rättsfilosofen Ronald Dworkin är själva grunden för mänskliga rättigheter att man blir behandlad på ett sätt som erkänner människans inneboende värde. Ovanstående filosofer ser alltså mänskliga rättigheter som ett slags skydd för att hindra att människan utsätts för kränkande behandlingar och skydda den mänskliga värdigheten. Detta handlar dock om situationer där den mänskliga värdigheten kränkts på ett *grundläggande* sätt. Roth talar om olika strategier som på skilda sätt motverkar förverkligandet av centrala värden och på så sätt förhindrar ett människovärdigt liv. Exempel på sådana värden är liv och lem, hälsa, basal trygghet, integritet och självbestämmande.³⁹ Respekten för den mänskliga värdigheten kan brista på olika sätt genom olika former av objektivering, kontrollering, stigmatisering, förnedring, diskriminering, manipulering, exkludering etc. Med hänvisning till människosynen, där människan ses som självständig och fri och själv har förmågan att styra och förverkliga sitt liv samt FN:s allmänna deklARATION artikel 1 där människans förnuft och samvete tas upp och hur dessa hjälper henne till moraliska och kognitiva förmågor, förkastar man ovanstående kränkande strategier. Människan är

³⁶ Roth: 2007, s. 190

³⁷ Roth: 2007, s. 191

³⁸ Roth: 2007, s. 192

³⁹ Roth: 2007, s. 195

ett mål i sig och skall inte behandlas som ett medel för egna syften.⁴⁰ Att mänsklig värdighet för många fungerat som utgångspunkt för mänskliga rättigheter är naturligt då begreppet mänsklig värdighet har en framstående roll i FN:s allmänna deklaration vilken, som tidigare nämnts, har en global uppslutning pga. dess breda geografiska och kulturella förankringar som fått stater med skilda religioner och kulturer att anamma den. Begreppet får även sin normativa prägel genom att det har en central roll inom olika teologier och filosofiska idésystem.⁴¹

Men idén om den mänsklig värdigheten som en rättfärdigande grund för mänskliga rättigheter har ett antal kritiska synpunkter och Roth tar upp några av de mest framträdande. En av de kritiska synpunkterna handlar om hur mänsklig värdighet som begrepp är alldeles för vagt och omstritt för att kunna fungera som utgångspunkt för de mänskliga rättigheterna. Mänsklig värdighet kan ha alldeles för skild innebörd för människor vilket gör det opassande att ge det begreppet den centrala plats det har i bl.a. FN:s allmänna förklaring. Som svar på denna kritik är att andra begrepp som också fungerar som rättfärdigande grund för de olika rättighetsanspråken är av samma "obestämda" karaktär, som t.ex. autonomi, vilket placerar dem i samma sats som värdighetsbegreppet.⁴² Det är viktigt att poängtera att begreppet har en öppen struktur, vilket innebär att skilda tolkningar i olika historiska och kulturella kontexter möjliggörs.

En annan kritik är att rättfärdigandet av mänskliga rättigheter inte alls är den mänskliga värdigheten utan istället djupliggande antaganden om människan, vilket gör att idén om den mänskliga värdigheten inte blir lika betydande. Rättfärdigandet för mänskliga rättigheter kan på ett håll hänvisas till Guds skapelseplan och hur vi som människor är skapade till Guds avbild, på ett annat håll kan man istället hänvisa till ett tillfredställande av vissa grundläggande mänskliga behov som föda, social gemenskap och kreativitet. Dock kan man istället betrakta den mänskliga värdigheten som en brygga eller bro som binder samman olika teorier om människans natur och hennes skilda rättighetsanspråk. De flesta teorier kring den mänskliga existensen brukar dessutom anamma tanken om människans inneboende värde och hur respekten för denna värdighet är central för förståelsen, avgränsningen och implementeringen av mänskliga rättigheter.⁴³

En sista kritik mot tanken om den mänskliga värdigheten som rättfärdigande grund för mänskliga rättigheter är att denna grund öppnar upp för en alltför ambitiös rättighetskatalog. I denna fråga finns två skilda läger, på ena sidan maximalister som har en mer generös syn på

⁴⁰ Roth: 2007, s. 196

⁴¹ Roth: 2007, s. 200

⁴² Roth: 2007, s. 206

⁴³ Roth: 2007, s. 209

antalet mänskliga rättigheter och på den andra sidan minimalister som gärna begränsar sig något mer gällande antalet mänskliga rättigheter som t.ex. rätten till liv, frihet och egendom för att förhindra risken att begreppet undermineras.

Per Bauhn, professor i praktisk filosofi, tar även upp i sin bok *Mänskliga rättigheter och filosofi* principen om människors lika värde i förhållande till mänskliga rättigheter. Enligt Bauhn förekommer det betydande skillnader mellan rättighetsargumentet och likavärdesargumentet. Bauhn diskuterar likavärdesargumentets trovärdighet, ur en moralisk synpunkt.

Rättighetsargumentet handlar om olika kategorier av rättigheter som kan vägas mot varandra medan likavärdesargumentet är absolutistiskt och inte ger utrymme för några avvägningar vilket gör det mindre trovärdigt moraliskt.⁴⁴ Bauhn ger exemplet att man får chansen att rädda antingen Moder Teresa eller Pol Pot från en sjunkande flotte mitt i Atlanten. Enligt likavärdesprincipen är det lika bra att rädda Pol Pot som Moder Teresa eftersom de båda är lika mycket värda. Detta menar Bauhn är ett tecken på moralisk likgiltighet istället för moralisk insikt. Däremot hävdar rättighetsperspektivet att rättigheter är villkorliga istället för absoluta. Ett visst sorts handlande kan förverka ens rättigheter som t.ex. rätt till frihet. Människor kan alltså behandlas olika beroende på hur deras tidigare handlande respekterat mänskliga rättigheter eller ej. För Pol Pot hade således ett rättighetstänkande i denna situation inte varit till hans fördel.⁴⁵ Bauhn ger även exemplet att valet nu istället står mellan din mamma och en världsberömd läkare som förväntas lösa cancers gåta. Rättighetsperspektivet skulle återigen kunna ge ett annat utfall än likavärdesprincipen då relationen till din mamma ger dig skyldigheter mot henne, skyldigheter du inte har mot andra människor. Dessa skyldigheter gör att din mamma har rätt att bli prioriterad av dig, de bådars rätt till liv är självklar men prioriteringsrätten gör att situationen blir betydligt lättare än om man skulle ha handlat efter likavärdesprincipen.

Bauhn förkastar dock inte likavärdesprincipen utan menar att principens budskap om hur vissa faktorer inte påverkar människans moraliska värden, faktorer som hudfärg, etnicitet, religion, kön, sexuell läggning osv., utgör principens styrka.⁴⁶

⁴⁴ Bauhn: 2006, *Mänskliga rättigheter och filosofi*, s. 16

⁴⁵ Bauhn: 2006, s. 17

⁴⁶ Bauhn: 2006, s. 18

4 Explicita rättigheter

I följande avsnitt diskuteras hur mänskliga rättigheter på ett explicit sätt tas upp och används i dödshjälpsdebatten, dvs. när författare och skribenter uttryckligen talar om mänskliga rättigheter eller exempelvis hänvisar till konventioner och deklarationer i sin argumentation kring dödshjälp.

4.1 Rätten till liv

Att explicit tala om mänskliga rättigheter i debatten kring dödshjälp är inte något som förekommer särskilt ofta. Det är inte heller vanligt att man åberopar olika deklarationer eller konventioner som stöd för sin argumentation. Men i den utsträckning det sker brukar FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna användas, då främst artikel 3 -*Var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet*.⁴⁷ Gällande artikel 3 ligger betoningen på rätten till liv i debatten om dödshjälp.

Folkpartiet, som är negativt inställda till aktiv dödshjälp, talar bl.a. om hur man inte vill bidra till ett sjukvårdssystem som utför handlingar helt emot dess egentliga syfte nämligen att bota och rädda liv, inte ta liv. De använder rätten till liv i sin argumentation och menar att en legalisering av dödshjälp kan leda till att människovärdet reduceras. Att det ger en föreställning om att endast de starka och friska tillhör det naturliga livet, vilket placerar funktionshindrade och handikappade i en riskzon som en "svag" grupp. "Ingen med ett funktionshinder eller en svår sjukdom ska känna oro för att hennes rättigheter till liv och värdighet inte skall respekteras".⁴⁸ DHR, De Handikappades Riksförbund, hänvisar även de till rätten till liv i sin argumentation mot dödshjälp. "Aktiv dödshjälp är en fråga som i slutändan handlar om rätten till liv för personer med funktionsnedsättning, om rätten att erhålla livsnödvändig behandling och om rätten till livshjälp".⁴⁹ Dessutom hänvisar DHR även till FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna för att visa att dödshjälp strider mot alla människors lika värde.⁵⁰

Respekt, en katolsk rörelse för livet, ägnar sig åt att "främja det mänskliga livets

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Folkpartiet, *Dödshjälp*, http://www.folkpartiet.se/FPTemplates/ListPage_32386.aspx. Senast besökt 2009-07-14

⁴⁹ De Handikappades Riksförbund, *Livshjälp, inte dödshjälp*, http://www.newsdesk.se/pressroom/de_handikappades_riksforbund_dhr/pressrelease/view/livshjaelp-inte-doedshjaelp-248513. Senast besökt 2009-05-18

⁵⁰ Ibid.

okränkbarhet från konception fram till naturlig död”, som de själva beskriver det.⁵¹ Rörelsen ställer sig negativ till dödshjälp. På sin hemsida har rörelsen analyser av olika klassiska medicinsk-etiska frågor, vilket eutanasi räknas till. I en av dessa analyser talar man om mänskliga rättigheter explicit i *vi*ss mån när det gäller dödshjälp. Man talar om hur människovärdet under historien har hotats på olika sätt, ett exempel är den fasansfulla behandling och utrensning judarna utsattes för under Andra Världskriget. I uppräknigen av dagens hot mot människovärdet återfinns dödshjälp. För att förhindra kränkningar av människovärdet, såsom dödshjälp, har man därför inrättat olika konventioner och deklarationer. Rörelsen hänvisar till FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna där rätten till liv garanteras samt andra internationella dokument såsom Europakonventionen där återigen denna rätt garanteras i artikel 2.⁵²

⁵¹ Respekt, *Jag behövde en nästa, var du där?*, <http://www.respektlivet.nu/web/Hem.aspx>. Senast besökt 2009-07-12

⁵² Respekt, *Människans värdighet*, <http://www.respektlivet.nu/web/manniskansvardighet.aspx>. Senast besökt 2009-07-16

5 Implicita rättigheter

Hänvisning till explicita rättigheter i dödshjälpsdebatten förekommer, som ovanstående avsnitt visar, inte i någon större utsträckning. Men hur frekvent använder man sig av implicita rättigheter i sin argumentation kring frågan om dödshjälp? I följande avsnitt redovisas ett antal olika ämnen som kan räknas till den mer implicita kategorin av mänskliga rättigheter.

5.1 Autonomiprincipen

P C Jersild, svensk läkare och författare, talar i *E utanasia -en debattskrift* om de etiska svårigheter som ryms inom dödshjälpsdebatten, däribland individens rätt till självbestämmande.⁵³ Jersild förklarar sin inställning till dödshjälp genom människans ovillkorliga rätt till liv, vilket han även benämner som en absolut självbestämmanderätt över det livet. Vilket i sin tur innebär en självklar rätt att själv bestämma när ens liv skall ta slut. Själv mord likaväl som dödshjälp innebär att människan suveränt bestämmer att avstå från sitt liv om detta ligger i hennes intresse. Detta betyder inte att man förringar sin familjs, sina vänners eller samhällets önskan, vilket skulle ha uteslutit döden för personen i fråga, men det är dock denne persons intressen som är de främsta i frågan. Tanken om livet som en gåva framstår som märklig för Jersild då man varken kan förfoga fritt över den eller tacka nej till.⁵⁴

Manólis Nymark, verksjurist vid Socialstyrelsen, tar även han upp på SvD:s opinionsida patientens autonomi som ett argument för dödshjälp. Han diskuterar Anders Arborelius, biskop i Stockholms katolska stift, tidigare inlägg om dödshjälp där han tar ställning emot frågan. Nymark menar att Arborelius egentligen ger uttryck för den katolska uppfattningen om livet som en okränkbar gåva från Gud. Nymark diskuterar tidigare argument om självbestämmanderätt som användes i den hätska debatten om fria aborter. Synen på kvinnans självbestämmanderätt gällande fri abort anses idag för de flesta vara en självklarhet, men tidigare var detta en mycket kontroversiell fråga. Många av argumenten är enligt Nymark snarlika de argument som idag används i dödshjälpsdebatten gällande individens självbestämmanderätt och han drar paralleller mellan motståndarsidan till fria aborter och motståndarsidan till dödshjälp. Motståndare till abort menade bl.a. att läkarens plikt var att läka och bota, inte att skada.

⁵³Jersild, P C: 1992 *Är det en plikt att leva?* i *E utanasia -en debattskrift*, s. 27

⁵⁴Jersild, P C: 1992 *Är det en plikt att leva?* i *E utanasia -en debattskrift*, s. 32

Dessutom vore det fel att ta död på ett liv med goda prognoser samt att barnets framtida rättigheter gör dess liv okränkbart. Förespråkarna däremot menade att utan kvinnans rätt till fri abort skulle hennes självbestämmanderätt kränkas. Dessutom ansåg de att det borde vara samhällets uppgift att se till att de barn som föds till denna värld gör det under bästa möjliga förutsättningar och att de är önskade av föräldrarna. Vidare talade abortförespråkarna om hur abort av ett gravt handikappat foster framstod som ett bättre alternativ för barnet då ett gravt handikapp skulle göra livet värre än döden för barnet. Vad som ligger till grund för abortlagen är alltså hänsynen till kvinnans rätt till självbestämmanderätt, integritet och vilja när det gäller hennes val att göra abort eller ej. Då Nymark menar att intressena gällande abort och dödshjälp är snarlika frågor han sig varför lagstiftarna inte tagit sig an dödshjälpsfrågan på samma sätt som man har med abortfrågan genom en "åsiktsförklaring" eller tydliga handlingsregler vid frågor gällande dödshjälp, riktade till hälso- och sjukvården. Att samhället vid abort tillåter att man tar död på fostret trots att potentialen till att barnet skulle få ett långt och rikt liv finns där, men att man däremot vid dödshjälp finner det fel att vid önskan av en äldre, sjuk persons liv avsluta detta, trots att personen i fråga fullgjort sitt "samhällskontrakt" men nu pga. av sjukdom ser livet som en plågsam och smärtsam kamp som man vill lämna på ett värdigt och smärtfritt sätt, visar på en inkonsekvens i lagstiftarens syn på liv och död enligt Nymark.⁵⁵

Föreningen Rätten till en värdig död skriver på sin hemsida om hur äganderätten är en av de viktigaste mänskliga rättigheterna, och hur denna rätt bör inkludera det viktigaste man äger, nämligen ens eget liv. De förstår inte varför någon annan i avgörande ögonblick skall styra över en själv. Det enda man skall ta hänsyn till är att man inte skadar någon annan.⁵⁶

På SvD:s opinionssida kritiserar Erwin Bischofberger, professor i medicinsk etik, och tre andra personer som tidigare också suttit med i SMER, SMER:s ställningstagande till dödshjälp så som den uttrycks i rådets skrivelse till regeringen "*Avgörande i livets slutskede*". SMER anser att läkarassisterat självmord bör legaliseras. Däremot ger man inget klart besked gällande aktiv dödshjälp. Bischofberger et al. oroar sig för den utveckling som tagit fart inom SMER och menar att den värdegrund som så länge rätt nu håller på att överges. Bischofberger et al. riktar även kritik mot promemorian om dödshjälp som en intern arbetsgrupp formulerat, *Patientens möjlighet att bestämma över sin egen död*, vilken de menar att SMER praktiskt taget har backat upp och vidarebefordrat till regeringen. I skrivelserna framför man att flera i rådet och sakkunniga "bejaktar aktiv läkarhjälp vid livsslut då en beslutskompetent patient inte själv kan medverka"

⁵⁵Svenska Dagbladet, *Dödshjälp, inte synd, käre biskop*, http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/artikel_2085445.svd. Senast besökt 2009-07-13

⁵⁶Rätten till en värdig död, *Rättsläge*, <http://www.rtv.d.nu/raettslaetet.aspx>, Senast besökt 2009-08-11

likaså "när ett spädbarn lider av en mycket smärtsam, obotlig och dödlig sjukdom".⁵⁷ Och även om majoriteten i rådet inte är eniga gällande detta anser rådet ändå att frågan bör tas upp för en offentlig diskussion. Enligt Bischofberger et al. vittnar skrivelserna om en förenklad syn på självbestämmanderättens innebörd och dessutom brister det i tillämpningen av autonomins innebörd. De menar att SMER:s ståndpunkt går ut på att patienten har rätt att bestämma själv över all behandling i livet slutskede. Visst skall patientens vilja tas i beaktande men att ett självalt livsslut är orimligt då vad patienten begär är befängt, nämligen en insats av vården med döden som mål. Att likna detta vid autonomi är fel då den behandling som krävs går emot den uppgift som sjukvården alltid haft, och enligt Bischofberger, alltid kommer att ha. Uttalanden som "Om patienten inte är beslutskapabel och det inte finns något vårddirektiv bör man försöka ta reda på vilka patientens värderingar och önskemål skulle ha varit om patienten hade kunnat yttra sig, så kallad hypotetisk vilja, och sedan respektera denna vilja" från *Patientens möjlighet att bestämma över sin egen död* skadar autonomins innebörd då en "hypotetisk vilja" är svår att jämföra med patientens självbestämmanderätt. Risker för att oönskade beslut fattas, speciellt när det gäller människor med demens, utvecklingsstörda eller barn, blir möjliga med ett sådant tänkesätt.⁵⁸ Bischofberger fortsätter att ifrågasätta hur självbestämmanderätten kan tas på allvar när man inte lägger någon direkt vikt kring anledningen till varför människor önskar att ta sitt liv. En förutsättning för läkarassisterat självmord är att personen befinner sig i slutet av sitt liv, dessutom postulerar arbetsgruppen att läkarassisterat självmord inte bör utföras på personer med bestående funktionsnedsättning. Bischofberger menar att trots dessa förutsättningar görs undantag då "livets slutskede" verkar ha mer än en innebörd eftersom patienter som inte är döende utan däremot lider av svåra och plågsamma smärtor pga. sjukdom även tas i beaktande.⁵⁹

5.2 Rätten till ett värdigt livsslut

I diskussionen om dödshjälp talar man ofta om människans rätt till ett värdigt liv, och rätten till ett värdigt avslut på livet i argumentationen för en legalisering av dödshjälp.

Torbjörn Tännsjö, professor i praktisk filosofi, skriver i sin bok *Du skall understundom dräpa* om olika idéer kring när man får döda. I ett av kapitlen talar han bl.a. om

⁵⁷Svenska Dagbladet, *Etiskt råd på sluttande plan*, http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/artikel_2158255.svd. Senast besökt 2009-07-18

⁵⁸Ibid.

⁵⁹Ibid.

dödshjälp. Tännsjö beskriver sin fars död som exempel för att beskriva hur dödshjälp och barmhärtighetsdödande kan ligga i den sjuke personens intresse liksom i andras intresse. Hans far dog 57 år gammal i svåra smärtor orsakade av levercancer. Innan han dog hade han hunnit försonas med sitt öde och hunnit ta farväl av sina anhöriga, eftersom han i ett halvår levt med insikten om att han skulle dö. Under detta halvår fick han utstå svåra obotliga smärtor som plågade honom in i det sista. Trots att han var känslomässigt förberedd inför sin död torterades han till döds av sina smärtor och Tännsjö och hans mor tvingades att se på. Tännsjö och hans mor tvingades flera gånger göra honom besviken då han omtöcknad vaknade upp ur sin dvala av smärtor och morfin för att fråga dem om det var över ännu, varpå de var tvungna att tala om för honom att han fortfarande var vid liv.⁶⁰ Om Tännsjös far hade haft möjligheten att avsluta sitt liv när han själv kände att han var färdig med det och sluppit att leva sin sista tid i livet hjälplös och sängbunden, plågad av smärtor, hade hans död varit mycket mer värdig. Om hans far fått tillgång till medel som hjälpt honom avsluta sitt liv på ett mer värdigt sätt hade Tännsjö själv och hans mor även sluppit se sin far/make plågas så in i det sista fram till sitt sista mödosamma andetag. Tännsjö jämför sin fars död med sin mors död för att visa hur de möjligheter modern hade tillgång till flera år senare på sin dödsbädd gav henne ett mycket mer värdigt avslut på livet. När Tännsjös mor dog på äldre dagar i hjärtsvikt hade även hon hunnit kommit till insikt om att hennes liv snart skulle vara över. Men till skillnad från sin man slapp hon plågas under en lång tid av smärtor. Efter att hon sagt farväl till sina närstående och pga. av smärta kände att hon inte ville leva mer injicerade en sköterska, efter att hennes läkare talat med Tännsjö och försäkrat sig om att detta verkligen var vad hans mor önskade, 20 mg morfin i henne som gjorde att hon fridfullt somnade in. Tännsjös mor kunde vid detta tillfälle inte föra ett ordentligt samtal men hennes åsikt kring huruvida hon ville avsluta sitt liv var fortfarande densamma som innan, dessutom uttryckte hon att hon hade ont överallt, berättar Tännsjö, och det var uppenbart att hon önskade att få dö.⁶¹ På så sätt minns Tännsjö sin mors död som mycket mer värdig och fridfull än sin fars död. Tännsjös minnen av faderns död ger ett starkt intryck. Han beskriver hur han trettio år efter att hans far avled fortfarande i sina drömmar tvingas försäkra sin ångestfyllda far om att han fortfarande lever när han ber om hjälp att få dö.⁶²

På DN:s hemsida skriver Thomas Lerner om Anneli vars mamma, Yvonne, inte har varit kontaktbar sedan 12 år tillbaka pga. en hjärnblödning. Anneli beskriver hur patientens och anhörigas vilja måste respekteras mer så att alla får ett värdigt livsslut. De ansvariga läkarna

⁶⁰ Tännsjö, *Du skall understundom dräpa*, 2001, s. 43

⁶¹ Tännsjö, *Du skall understundom dräpa*, 2001, s. 44

⁶² Tännsjö, *Du skall understundom dräpa*, 2001, s. 45

för Annelis mamma har inte gått med på att avbryta sondmatningen trots Annelis önskan om att hennes mor skall få avsluta sitt liv. Enligt Anneli hade hon och hennes mamma talat om vad man velat skulle ske om man hamnade i en situation där man drabbas av en svår sjukdom och allt hopp om ett värdigt liv är över. Yvonne hade då sagt att hon inte ville att man höll henne vid liv till vilket pris som helst. Största delen av tiden efter hjärnblödningen har Yvonne behandlats på ett vård- och omsorgsboende i Stockholm där hon mestadels ligger på rygg i sin säng för att emellanåt lyftas upp i en stol, och hon får även massage och varma bad. Yvonne blev efter hjärnblödningen döv, blind och förlamad i ena sidan. Under hela denna tid har Anneli aldrig fått något tecken av sin mamma på att hon skulle känna igen sin dotter. Hon befinner sig i ett vegetativt tillstånd, som Anneli kallar det, vilket innebär att man saknar tecken på intellektuellt och känslomässigt liv, vilket kan ske efter t.ex. en hjärnblödning. Att upphöra med livsuppehållande åtgärder handlar för Anneli inte om något som kan jämföras med mord. För henne handlar det om att precis som människan har rätt till att leva sitt liv på ett värdigt sätt bör hon också ha rätt till en värdig död.⁶³ "Jag vet att mamma inte hade velat ligga som ett okontaktbart vårdpaket år ut och år in utan att vara det minsta medveten om vad som händer runtomkring henne. Det är förnedrande" förklarar Anneli.⁶⁴ Annelis förtvivlan och frustration framgår tydligt av artikeln. I den situation Annelis mamma befinner sig i nu respekteras varken hennes vilja eller integritet, vilket ger henne ett ovärdigt livsslut.

Ulf Törnberg skriver på Sydsvenskans hemsida i artikeln *Hon vill ha rätt till en värdig död* om Gertrud Johnsson, aktiv medlem i föreningen Rätt till en värdig död, som kämpar för att livstestamenten skall etableras i den svenska sjukvården. Har man skrivit under ett livstestamente innebär det att man avböjer livsuppehållande åtgärder vid situationer då läkare anser att ens tillstånd är utan återvändo. Gertrud tvingades själv se på hur hennes mor fick genomlida en långsam och plågsam död orsakad av Alzheimers. "Vi som har sett äldre anhöriga och vänner lida förstår alla argument för dödshjälp. Det är så ovärdigt att sluta sitt liv så" menar Gertrud.⁶⁵ Att tvingas leva ett liv bestående av endast smärtor och plågor är ett liv av bristande värdighet, säger hon.

Folkpartiets partisekreterare Erik Ullenhag ihop med riksdagsledamöterna Cecilia Wigström och Cecilia Wikström skriver på Göteborgspostens debattsida om hur en legalisering av dödshjälp kan innebära en risk för att människovärdet devalveras. De skriver att de kan förstå

⁶³ Dagens Nyheter, *Jag vet att mamma vill dö*, <http://www.dn.se/insidan/jag-vet-att-mamma-vill-do-1.823209>. Senast besökt 2009-07-26

⁶⁴ Ibid.

hur att få hjälp att dö vid svåra smärtor och lidande pga. en dödlig sjukdom kan låta som något humant och logiskt men risken för att hamna på ett sluttande plan är enligt dem för stor. Utöver risker för människovärdet talar de även om sjukvårdens roll och hur deras uppgift är att bota och lindra, inte att ta liv. Med hjälp av den palliativa vården behöver dödsjuka människor inte avsluta sina liv på ett ovärdigt sätt plågade i smärtor. Med hjälp av den palliativa vården har många patienter och deras anhöriga fått uppleva ett mycket fint och värdigt livsslut. De menar att en människa ska ha rätt att tacka nej till livsuppehållande behandling och att när patienten tackar nej till en sådan behandling skall energin läggas på så god smärtlindring som möjligt och att göra slutet för dem så värdigt det går, vilket är fullt möjligt med palliativ vård.⁶⁶

Gunnar Hagberg, överläkare, skriver i Läkartidningen om hur inga vårdinsatser är helt fullkomliga. Visst kan palliativ vård i många fall hjälpa och förbättra situationen för en lidande patient men det finns fall där smärtlindrande behandling inte hjälper och i sådana fall menar Hagberg att patienten har rättmätiga skäl till en lugn och värdig död. Hagberg förstår inte heller oron för indikationsglidningar och missbruk av eutanasi. Ett strikt regelverk ska väl inte vara omöjligt att utforma och enligt hans erfarenhet ser han inga risker med en sådan utformning. Hagberg berättar om en patient han hade som ansåg att hennes hund hade fått värdigare behandling när den var svårt sjuk och avlivades pga. detta, medan hon själv förvägrades hjälp att avsluta sitt liv. Han berättar även om en vän till honom som efter en hjärncanceroperation förlamades helt på höger sida vilket gjorde honom helt beroende av hjälp. Dessutom förlorade han förmågan att läsa och allt detta utan att ingreppet gav någonting då cancern fortfarande fanns kvar. Att se sin vän avsluta sitt liv genom att sluta äta eller dricka, då hans önskan om att få hjälp att dö förvägrades, var för honom fruktansvärt. Så mycket mer värdig och stilla hans sista tid i livet kunde varit med hjälp av en spruta som gjorde att han fridfullt somnade in bland nära och kära istället. Hagberg avslutar artikeln med "Frågan om aktiv dödshjälp är till syvende och sist en fråga om respekten för livet, mitt liv och möjligheten att i en svår situation få avsluta det på ett värdigt och humant sätt".⁶⁷

⁶⁵ Sydsvenskan, *Hon vill ha rätt till en värdig död*, <http://sydsvenskan.se/inpalivet/livets-slut/article336882/Hon-vill-ha-ratt-till-en-vardig-dod.html>. Senast besökt 2009-08-01

⁶⁶ Göteborgsposten, *Aktiv dödshjälp kan devalvera människans värde*, <http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=114&a=465689>. Senast besökt 2009-07-28

⁶⁷ Läkartidningen, *Rätten till värdig död. Inga vårdinsatser är helt fullständiga*, <http://larkiv.lakartidningen.se/> Senast besökt 2009-08-04

5.3 Rätten till död

När man i dödshjälpsdebatten argumenterar för rätten till död gör man nästan alltid det i förhållande till den bibliska uppfattningen av livet. Därför kommer denna uppfattning först att redovisas för att följas upp av motargument som hävdar rätten till död.

”Ty ingen av oss lever för sin egen skull, och ingen dör för sin egen skull. Om vi lever, lever vi för Herren, och om vi dör, dör vi för Herren. Vare sig vi lever eller dör tillhör vi alltså Herren” (Rom. 14:7 f)⁶⁸

I skriften *Eutanasia -en debattskrift*, utgiven av Statens medicinsk-etiska råd, som är tillsatt av regeringen, redovisar rådet sin uppgift att lyfta fram för- och emot-sidornas argument i dödshjälpsdebatten genom att förespråkare från de två olika sidorna får framföra sina argument. Helge Brattgård, som varit biskop i Skara stift och docent i etik vid Lunds universitet, tar ställning mot aktiv dödshjälp utifrån ett teologiskt perspektiv. Denna reflektion bygger han på bibliska texter och på, vad han anser är, en enhällig kristen tradition. Brattgård lyfter fram den kristna totalsynen på människan och tillvaron, där döden och dödens plats i livet blir av betydelse. Enligt den bibliska uppfattningen är livet en gåva från Gud till människan, alltså inte en rättighet tillhörande människan för hennes egna själviska syften och intressen. Livets innebörd går istället ut på att förverkliga Guds avbild vilket innebär att människan skall leva sitt liv i utgivande kärlek. Gör hon detta kommer hon även att nå sin autonomi och förverkliga sig själv. Människans värde skapas enbart genom hennes existens vilken är en Guds gåva, en gåva som innefattar både det biologiska och det andliga livet. Lika lite som människan har självbestämmanderätt över sitt livs början har hon det över sitt liv i dess slutskede menar Brattgård.⁶⁹ Brattgård fortsätter med att förklara det bibliska perspektivet på döden, där döden inte bara handlar om slutet på en persons liv utan även om döden som en universell makt som sträcker sig genom hela mänsklighetens historia. När Gud betraktas som livets källa betyder den brustna gudsrelationen att döden kommer in i tillvaron som en fördärvmakt. Den får herravälde inte bara över människan utan även över hela skapelsen. De individualistiska tankegångar som idag genomsyrar våra liv gör det svårt att förstå detta bibliska tankesätt. I samband med detta förkastar Brattgård en av motståndarsidans främsta argument för legalisering av aktiv dödshjälp nämligen autonomibegreppet. De som förespråkar aktiv dödshjälp menar att individen själv bör bestämma

⁶⁸ Brattgård, Helge, *Döden -en livsfråga?* i *Eutanasia -en debattskrift*, 1992, s. 75

⁶⁹ Brattgård, Helge, *Döden -en livsfråga?* i *Eutanasia -en debattskrift*, 1992, s. 69

när hennes liv skall avslutas. Brattgård däremot menar att detta är ett individualistiskt överskattande av individens självbestämmanderätt.

Göran Lambertz, justitiekansler, menar å andra sidan att religionens närvaro i dödshjälpsdebatten har gjort att ämnet blivit känsligare än nödvändigt, och hindrat att man diskuterat frågan ordentligt. Lambertz menar att religionens föreställningar om livets innebörd och att det anses vara en synd att ta sitt eget liv har en stor påverkan på dödshjälpsfrågan, men att en sådan avvägning inte är upp till religionen att besluta om. Lambertz talar om religionsfrihet och hur denna riskeras om religionen påverkar beslut av sådan betydelse även för människor som inte är religiösa. "Då har religionen tagit ett alltför stort kliv in i även icke-religiösa människors liv".⁷⁰ Lambertz menar att själv kunna välja när ens liv är slut är något väldigt privat och avgörande och det borde därför människan själv kunna få bestämma över. Att låta andras åsikter avgöra detta verkar inte rimligt då det är ett av individens mest privata ögonblick.⁷¹ Även Jersild talar om den kristna uppfattningen och rätten till död. Tanken om livet som en gåva framstår som märklig för honom då man varken kan förfoga fritt över den eller tacka nej till.⁷²

På Aftonbladets debattsida skriver Lisa Magnusson om allas rätt till sin egen död. Magnusson menar att man lever för sin egen skull och inte någon annans. Att andra människor skulle må dåligt av eller misstycka om man valde att avsluta sitt liv är inte anledning nog att förbjuda eller döma denna handling. Enligt henne har varje människa rätt att själv bestämma över sin egen kropp och sitt liv vilket även innebär att hon har rätt till sin egen död. Då livet för vissa anses vara en gåva och ytterst värdefullt menar hon att alla kanske inte delar denna uppfattning. Då ingen har bett om att få bli född skall ingen heller behöva fortsätta leva mot sin vilja, skriver hon. Att värna om människans rätt till liv och självbestämmande innebär att värna om hennes rätt till att göra som hon själv väljer.⁷³

Föreningen *Rätten till en värdig död* hade sitt första årsmöte den 26 januari 1974 och har länge kämpat för att varje människa själv ska få bestämma över sitt liv och sin död. De erkänner att sjukvården idag har gjort stora framsteg och möjligheterna att rädda liv är mycket större, men att det också resulterar i ett långt utdraget döende. Föreningen menar att livskvalitet ända till döden bedöms olika av olika människor. Trots att smärtlindrande vård finns tillgänglig

⁷⁰ Göteborgsposten, *Gör inte dödshjälp till en fråga om synd*, <http://www.gt.se/debatt/1.1405937/gor-inte-dodshjalp-till-fraga-om-synd>. Senast besökt 2009-06-24

⁷¹ Ibid.

⁷² Jersild, P C: 1992 *Är det en plikt att leva?* i *Eutansi – en debattskrift*, s. 32

⁷³ Aftonbladet, *Ingen har rätt att döma den som vill gå*, <http://www.aftonbladet.se/debatt/lisamagnusson/article4177407.ab>. Senast besökt 2009-07-19

finns det smärttillstånd som inte kan lindras och därför bör alla människor själv ha rätt att bestämma över sitt eget liv och sin död.⁷⁴

⁷⁴ Rätten till en värdig död, *Om RTVD*, <http://www.rtv.d.nu/om-rtvd.aspx>. Senast besökt 2009-07-19

6 Slutsats och diskussion

Dödshjälp är en mycket laddad och kontroversiell fråga. Ämnet innehåller flera olika aspekter och många viktiga frågor. I början av mitt arbete var jag en aning överväldigad av alla de olika perspektiv som rymdes inom dödshjälpsdebatten och som man var tvungen att ta hänsyn till. När jag därför riktade in mig på endast människorättsperspektivet gav det mig bättre fokus och en klarare avgränsning av ämnet.

Användningen av mänskliga rättigheter explicit i dödshjälpsdebatten var näst intill obefintlig. På endast två hemsidor, Folkpartiet och DHR, kunde jag finna uttryckliga hänvisningar till de mänskliga rättigheterna i form av rätten till liv.⁷⁵ Det skedde dock inte i någon större utläggning utan det som skrevs rymdes i några få meningar. Rörelsen Respekt skrev en artikel om människovärdet och olika hot som detta kan utsättas för, varav dödshjälp var ett av dessa hot. Man hänvisade till Europakonventionen och rätten till liv, men dödshjälp i sig hade ingen framträdande roll i deras artikel.⁷⁶ Alltså, explicit användning av mänskliga rättigheter i dödshjälpsdebatten förekommer ytterst sällan. Och i den mån det görs hänvisar man till rätten till liv då man menar att dödshjälp kränker denna rätt.

Argumentation där mänskliga rättigheter används implicit kring dödshjälp var däremot lättare att finna. Bl.a. Jersild talade om hur varje människa har en rätt till liv, denna rätt bör även ge absolut självbestämmanderätt över detta liv. Vilket i sin tur innebär att det är upp till var och en att själv att avgöra när detta liv skall ta slut.

Nymark menar att tidigare argument om självbestämmanderätt gällande kvinnors rätt till abort är snarlika de argument gällande självbestämmanderätt till dödshjälp. Det handlar om att ta hänsyn till kvinnans självbestämmanderätt, integritet och vilja. På samma sätt bör man även ta hänsyn till en dödsjuk patients självbestämmanderätt och vilja. Om man kan acceptera att man tar död på ett liv i början av dess stadium trots att det kunde utvecklats till ett friskt och lyckligt barn varför skulle inte då en gammal sjuk människa, som levt sitt liv och nu pga. svåra smärtor vill avsluta det, kunna få göra det.⁷⁷

⁷⁵ Folkpartiet, *Dödshjälp*, http://www.folkpartiet.se/FPTemplates/ListPage_32386.aspx. Senast besökt 2009-07-14

⁷⁶ Respekt, *Människans värdighet*, <http://www.respektlivet.nu/web/manniskansvardighet.aspx>. Senast besökt 2009-07-16

⁷⁷ Svenska Dagbladet, *Dödshjälp, inte synd, käre biskop*, http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/artikel_2085445.svd. Senast besökt 2009-07-13

I debatten talas det även om rätten till ett värdigt livsslut, eller värdig död. Tännsjö berättar om sin fars död och hur den var allt annat än värdig. Han berättar hur han och hans mor tvingades se på hur hans far pinades till döds. Om han hade haft tillgång till medel som hjälp honom avsluta sitt liv hade han fått en mycket mer värdig död.⁷⁸

Tomas Lerner berättar om Anneli och hennes mor som ligger okontaktbar på vårdhem sen 12 år tillbaka. Anneli säger att hennes mor ligger som ett vårdpaket och helt saknar intellektuellt samt känslomässigt liv. I det tillstånd hennes mor befinner sig i respekteras varken hennes vilja eller integritet.⁷⁹ Hagberg talar om situationer som, där människor förvägras hjälp att avsluta sitt liv trots svåra smärtor och plågor, kränker deras värdighet. För honom handlar det om respekten för livet och hur man måste ha möjligheten att avsluta sitt liv på ett värdigt och humant sätt.⁸⁰

Det tredje exemplet på hur mänskliga rättigheter används implicit i dödshjälpsdebatten är argumentet rätten till död. Detta argument ställs ofta mot den bibliska uppfattningen av livet. Brattgård berättat om hur denna uppfattning går ut på att livet är en gåva från Gud till människan. Livet är alltså inte en rättighet tillhörande människan för hennes egna själviska syften utan det går istället ut på att förverkliga Guds avbild. Så varken i början av livet eller i slutet av det har man självbestämmanderätt över livet.⁸¹

Lambertz menar dock att den religiösa föreställningen om livet som något heligt gjort dödshjälpsdebatten mer känslig än vad den behöver vara och tabubelagt ämnet. Lambertz talar om hur religionsfriheten riskeras om religionen kan påverka beslut av sådan betydelse.⁸² Andersson talar om hur alla inte delar uppfattningen om att livet är en gåva och ytterst värdefullt, dessutom menar hon att då ingen har valt att bli född skall ingen heller behöva tvingas leva mot sin vilja.

Alla de tre ovanstående argumenten för dödshjälp påminner mycket om varandra. Man kan summera det som människans personliga rätt till en värdig död. Man kan säga att argumenten flyter in i varandra då självbestämmanderätten t.ex. är återkommande på olika sätt. Rätten att bestämma över sitt liv och vilka beslut man skall fatta påminner om argumentet rätten till död. Om man har rätt till liv så borde den rätten ge en självbestämmanderätt över det livet

⁷⁸ Tännsjö, *Du skall understundom dräpa*, 2001, s. 44

⁷⁹ Dagens Nyheter, *Jag vet att mamma vill dö*, <http://www.dn.se/insidan/jag-vet-att-mamma-vill-do-1.823209>. Senast besökt 2009-07-26

⁸⁰ Läkartidningen, *Rätten till värdig död. Inga vårdinsatser är helt fullständiga*, <http://larkiv.lakartidningen.se/> Senast besökt 2009-08-04

⁸¹ Brattgård, Helge, *Döden -en livsfråga? i E utansi -en debattskrift*, 1992, s. 69

⁸² Göteborgsposten, *Gör inte dödshjälp till en fråga om synd*, <http://www.gt.se/debatt/1.1405937/gor-inte-dodshjalp-till-fraga-om-synd>. Senast besökt 2009-06-24

vilket gör att man själv bör få bestämma när man vill avsluta det. På samma sätt handlar rätten till ett värdigt livsslut om respekten för livet, och hur man själv bör kunna besluta om att avsluta sitt liv, för att slippa en inhuman och ovärdig död. Alla tre argumenten handlar om självbestämmanderätt, integritet och värdighet, vilket är precis det Roth talar om när han beskriver den mest framstående rättfärdigande grunden för de mänskliga rättigheterna, nämligen mänsklig värdighet. Roth talar om teorier som menar att mänsklig värdighet handlar om hur människan skall kunna skapa sin egen livsform och utvecklas, och därför tillskrivits en förmåga till självbestämmande. Han skriver även om hur mänsklig värdighet beskriver människan som ett autonomt och rationellt subjekt. Den personliga integriteten är även central för beskrivningen av mänsklig värdighet. Argumenten innehåller begrepp som är typiska för MR-retoriken.⁸³ Så trots att det inte talas om mänskliga rättigheter explicit i dödshjälpsdebatten är mänskliga rättigheter utan tvekan närvarande, dock på ett mer implicit sätt.

Innan jag började arbeta med min uppsats var jag osäker på hur jag kände inför dödshjälp. Men efter att ha studerat de olika ovanstående argumenten låter argumenten för dödshjälp mer rimliga och vettiga för mig. Speciellt när det gäller rätten till ett värdigt livsslut. Jag förstår vad Hagberg menar när han talar om hur hans väns död hade blivit mycket mer stillsam och värdig om han fått tillgång till medel för att avsluta sitt liv. Jag är säker på att palliativ vård i många fall kan lindra och förbättra en dödsjunks sista tid. I de fall då denna vård inte hjälper är det för mig helt orimligt att man skall behöva tvingas tillbringa sin sista tid plågad av svåra smärtor. Tännsjös beskrivning av sin fars död berörde mig särskilt, eftersom det är en situation som jag själv i framtiden kan komma att befinna mig i. Men i ett sådant läge önskar jag att det finns tillgång till behandling som förhindrar att mina föräldrar tvingas uppleva en sådan fruktansvärd och ovärdig död. Och som dessutom förhindrar att jag tvingas bevittna det.

Folkpartiet och DHR talade om hur rätten till liv måste respekteras, och om man inte gör det utan istället legaliserar dödshjälp kan handikappade och funktionshindrade riskera att hamna i en riskzon som en "svag" grupp i förhållande till de starka och friska. De menade att ingen med funktionshinder eller svår sjukdom skall behöva känna oro för att deras rätt till liv inte skall respekteras. Detta argument är för mig ologiskt. Frågan om huruvida sjuka och/eller gamla människor som i slutet av sitt liv pga. outhärdliga smärtor skall få hjälp att avsluta livet har enligt mig ingenting att göra med personer med handikapp. Dödshjälp handlar om personer som ber om hjälp, uttryckligen eller i form av livstestamente, att avsluta sitt liv och handikappade har därför ingen anledning till oro.

⁸³ Roth: 2007, *Vad är mänskliga rättigheter*, s. 192

Efter att ha studerat aspekten mänskliga rättigheter i samband med debatten kring dödshjälp anser jag att förespråkarnas argument är mer i enlighet med min egen uppfattning. Motståndarsidans argument om hur rätten till liv inte får kränkas har jag svårt att ta till mig, efter att jag läst om hur vissa patienter tvingats tillbringa sin sista tid i livet. Om rätten till liv innebär att man plågas av outhärdliga smärtor tills man till slut får dö, vad är det då för liv egentligen, och är det något man vill ha rätt till?

Nej, att respektera livet är för mig att även respektera livets slut och låta varje människa få möta döden på ett humant och värdigt sätt, även om detta kräver en aktiv handling.

Referenser

Litteratur

Bauhn, Per, *Mänskliga rättigheter och filosofi*, Liber, Malmö, 2005

Brattgård, Helge, *Döden – en livsfråga i Eutanasi – en debattskrift*, upplaga 1:1, Gotab, Stockholm, 1992

Jersild, PC, *Är det en plikt att leva i Eutanasi – en debattskrift*, upplaga 1:1, Gotab, Stockholm, 1992

Nilstun, Tore & Löfmark, Rurik, *Dödshjälpsdebatten i Sverige i Att få hjälp att dö*, (red) Westrin, Claes-Göran & Nilstun, Westrin, Studentlitteratur, Lund, 2005

Ringskog, Susanne, Wasserman, Danuta, *Att påskynda livets slut*, Graphium Ljunglöfs AB, Stockholm, 2000

Roth, Hans Ingvar, *Vad är mänskliga rättigheter*, Natur och Kultur, Stockholm, 2007

Tännsjö, Torbjörn, *Du skall understundom dräpa!*, Prisma, Stockholm, 2001

Westrin, Claes-Göran & Nilstun, Tore, *Inledning i Att få hjälp att dö*, (red) Westrin, Claes-Göran & Nilstun, Westrin, Studentlitteratur, Lund, 2005

Internetadresser

Svenska Dagbladet, *Fakta och argument om dödshjälp*,

http://www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_379482.svd, Senast besökt 2009-06-12

Nationalencyklopedin, *Eutanasi*,

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/eutanasi>, Senast besökt 2009-05-14

Nationalencyklopedin, *Palliativ vård*,

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/kort/palliativ-v%C3%A5rd>, Senast besökt 2009-08-03

Regeringens skrivelse, *Vård i livets slutskede*,

<http://regeringen.se/content/1/c6/04/55/31/823e7b77.pdf>, Senast besökt 2009-05-16

Jinge.se, *Dråp, mord eller dödshjälpsdebatt?*,

<http://jinge.se/mediekritik/drap-mord-eller-dodshjalpsdebatt.htm>, Senast besökt 2009-08-05

Kvällsposten, *Stort stöd för dödshjälp*,

<http://www.kvp.se/nyheter/1.1633108/stort-stod-for-dodshjalp>, Senast besökt 2009-08-01

Regeringen, *Döden angår oss alla – Värdig vård vid livets slut*,

<http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/2782>, Senast besökt 2009-08-05

Folkpartiet, *Dödshjälp*,

http://www.folkpartiet.se/FPTemplates/ListPage_32386.aspx, Senast besökt 2009-07-14

De Handikappades Riksförbund, *Livshjälp, inte dödshjälp*,

<http://www.newsdesk.se/pressroom/de-handikappades-riksforbund-dhr/pressrelease/view/li-vshjaelp-inte-dodshjaelp-248513>, Senast besökt 2009-05-18

Respekt, *Jag behövde en nästa, var du där*,

<http://www.respektlivet.nu/web/Hem.aspx>, Senast besökt 2009-07-12

Respekt, *Människans värdighet*,

<http://www.respektlivet.nu/web/manniskansvardighet.aspx>, Senast besökt 2009-07-16

Svenska Dagbladet, *Dödshjälp, inte synd, käre biskop*,
http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/artikel_2085445.svd, Senast besökt 2009-07-13

Svenska Dagbladet, *E tiskt råd på sluttande plan*,
http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/artikel_2158255.svd, Senast besökt 2009-07-18

Dagens Nyheter, *Jag vet att mamma vill dö*,
<http://www.dn.se/insidan/jag-vet-att-mamma-vill-do-1.823209>, Senast besökt 2009-07-26

Sydsvenskan, *Hon vill ha rätt till en värdig död*,
<http://sydsvenskan.se/inpalivet/livets-slut/article336882/Hon-vill-ha-ratt-till-en-vardig-dod.html>, Senast besökt 2009-08-01

Göteborgs Posten, *Aktiv dödshjälp kan devalvera människans värde*,
<http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=114&a=465689>, Senast besökt 2009-07-28

Läkartidningen, *Rätten till en värdig död. Inga vårdinsatser är helt fullständiga*,
<http://lartarkiv.lakartidningen.se/>, Senast besökt 2009-08-04

Rätten till en värdig död, *Om RTVD*,
<http://www.rtv.dn.se/om-rtvd.aspx>, Senast besökt 2009-07-19

Aftonbladet, *Ingen har rätt att döma den som vill gå*,
<http://www.aftonbladet.se/debatt/lisamagnusson/article4177407.ab>, Senast besökt 2009-07-19

Expressen, *Gör inte dödshjälp till en fråga om synd*,
<http://www.gt.se/debatt/1.1405937/gor-inte-dodshjalp-till-fraga-om-synd>

